

Minsk, 19. december: polícia rozháňa demonštrantov.

príchode do Minska v role nezávislého pozorovateľa pár dní pred voľbami priamo na tvári miesta.

Dva dni pred voľbami sa konalo posledné verejné stretnutie s voličmi popredného kandidáta Andreja Sannikova – lídra hnutia Európske Bielorusko. Míting bol v konferenčnej sále jedného z minských gymnázií. Na stretnutí a diskusiu s A. Sannikovom a päťcou jeho prominentných podporovateľov prišlo asi tristo ľudí. Atmosféra v sále bola skutočne otvorená a nádejná. „Máme šancu vyhrať, história sa robí teraz a vy ste jej súčasťou,“ hovoril bývalý diplomat publiku. Optimizmus plynul i z ďalších kandidátov, ktorých som stretol. Na bohato zastúpenej medzinárodnej tlačovej konferencii dvojice najpopulárnejších kandidátov, slávneho básnika Ňaklajeva a spomínaného Sannikova, len deň pred samotnými voľbami, obaja lídri poukazovali na neférovosť volebného procesu a podfuky. Na záver vyzvali médiá, aby sa prišli pozrieť na protestné zhromaždenie občanov na Októbrovom námestí, na ktoré počas kampane takmer všetci opoziční kandidáti pozývali svojich stúpencov. Protest proti diktatúre a volebným podvodom sa mal

foto: Profimedia.sk/Zuma Press – News

PAVOL DEMEŠ

Bieloruská volebná hrôza

Diktátor Alexander Lukašenko, ktorý je pri moci už šesťnásť rokov, bol prinútený vonkajšími okolnosťami – svetovou ekonomickou krízou a tlakom od Európskej únie a Ruska – zmeniť taktiku. Ale dlho mu to nevydržalo.

Lukašenko sa najskôr nedávno rozhodol akceptovať za isté ekonomické a politické protihodnoty výzvy lídrov EÚ a mierne liberalizoval politické prostredie. Umožnil vstúpiť do hry až deviatim opozičným kandidátom.

.dejstvo prvé – predvolebná kampaň

Uchádzači o prezidentský stolec mali navyše možnosť relatívne slobodne cestovať počas mesačnej predvolebnej kampane a stretať sa s voličmi. Okrem toho mohli dvakrát naživo vystúpiť v štátnej televízii s tridsaťminútovým necenzurovaným prejavom a zúčastniť sa na

dvoch spoločných televíznych debatách. Samozrejme, bez účasti vodcu, ktorý mal čas v médiách neobmedzený a ďaleko prevyšujúci čas všetkých ostatných kandidátov dokopy.

Predvolebná kampaň spôsobila v Bielorusku čosi nebyvalé – po rokoch útlaku a stagnácie sa v ľudoch začala objavovať nádej na zmenu. Kandidáti sa nebáli úplne natvrdo pomenúvať stav vecí verejných, medzinárodnú izoláciu, do ktorej uvrhol Lukašenko desaťmilionové Bielorusko, ležiace v susedstve EÚ. Niektorí kandidáti sa pustili i do tabuizovanej témy – kritiky pokriveného charakteru „baľku“,

otca národa. A obrazovka televízora nesčernela a trúfalec sa nevyparil. Navyše, ruské televízne kanály, ktoré sleduje veľa Bielorusov, prinášali v predvolebnom čase nezvyčajne kritické dokumenty o Lukašenkovi. „Bieloruský krstný otec“ v nich bol spájaný s únosmi a vraždami svojich politických oponentov, korupciou nepredstaviteľných rozmerov, amoralnosťou, psychiatrickými diagnózami a šírením protiruských postojov. A obrazovka nesčernela.

Mal som možnosť sledovať tieto predvolebné vstupy vďaka internetu na diaľku a po

začať po uzatvorení volebných miestností o 20.00.

A 55-ročný prezident Lukašenko sa na rozdiel od „zradcov a agentov platených Západom“ a, čuduj sa svete, „i Ruskom“, deň pred voľbami nechal nasnímať kamerami, ako navštívil so svojím nemanželským šesťročným Koljom zlaté rezervy štátu. Kontroloval tehličky zo zlatého kovu a ako v predvianočnej rozprávke ukazoval ľudu, kto je nad zlato. Kto garantuje blahobyt, stabilitu, nezávislosť, ale najmä poriadok.

Pri rozhovoroch s diplomatmi človek nadobudol dojem, že hoci necítia až taký optimizmus ako kampaňou rozhorúčení kandidáti, predsa len vyslovovali nádej na pokračovanie uvoľňovania železnej kazajky po voľbách. Vzhľadom na charakter režimu postaveného na autokratovi, opierajúceho sa o propagandistický a represívny aparát, bolo jasné, že si udelí hlasov, koľko uzná za vhodné. Diplomati a viacerí politológovia však považovali za úspech mierne uvoľnenie v politickom živote. V diplomatických kuloároch sa v predvečer volieb hovorilo, že OBSE a EÚ asi budú pri posudzovaní výsledku volieb konštatovať niečo na spôsob – v porovnaní s predchádzajúcimi voľbami došlo k is-

tému pokroku, aj keď voľby ešte nedosiahli medzinárodne demokratické štandardy. Povolebné policajné besnenie však meditovanie nad formulačnými akrobaciami odstránilo a zároveň ukázalo, „kto je kto“. V Bielorusku i na medzinárodnej scéne.

.dejstvo druhé – voľby a protest

Kulisy volebnej nedele v Minsku charakterizovali vysvietené vianočné stromčeky, výzdoba a zasnežené mesto. Na Októbrovom námestí neďaleko prezidentského paláca dalo mesto postaviť obrovskú umelú „jolku“ a okolo nej vyrobili veľké klzisko. Z ampliónov sa pre korčuliarov ozývala veselá hudba. Vo vzduchu viseli tri základné otázky – koľko ľudí príde na námestie, aký charakter bude mať toto zhromaždenie, a najmä, či zasiahnu bezpečnostné zložky.

Medzi analytikmi prevládala názor, že na námestie príde podstatne menej ľudí ako po ostatných voľbách v roku 2006, pretože je zima, kandidátov priveľa, ľudia nevidia v predvianočnom proteste možnosť zmeny, a tak ďalej. Vzhľadom na charakter predvolebnej kampane, sebaistotu Lukašenka, prítomnosť takmer piatich stovák zahraničných pozorovateľov a veľkého zástupu zahraničných médií väčšina znalcov brutalitu neočakávala. Opozičníci sa vyrečnia, ľud si pôjde do teplých domovov a život pôjde ďalej ešte stále podľa Lukašenkom kontrolovaných pravidiel.

Ešte aj po 19. hodine sa na Októbrovom námestí korčuľovali desiatky ľudí a nič nenasvedčovalo tomu, že o hodinu-dve ich tam budú buráčať tisíce. Pre bežného pozorovateľa bolo záhadou, odkiaľ sa ľudia začali rojiť a plniť námestie. Odrazu sa na schodoch paláca kultúry objavili prezidentskí kandidáti. Chýbal však medzi nimi populárny básnik Ňaklajev, ktorého bezpečnostné zložky ešte v popoludňajších hodinách zadržali a do bezvedomia zbili. Ostatní kandidáti sa postupne prihovárali nadšenému a skandujúcemu davu, najprv cez málo výrazný ručný amplión a asi po polhodine cez výkonné ozvučenie. Približne po hodine sa obrovský dav, na čele ktorého kráčali prezidentskí kandidáti, pustil pochodovať po hlavnej triede – Ulici nezávi-

Bielorusom v ich pokračujúcom zápase o dôstojnosť a slobodu musíme pomôcť.

slosti smerom k Námestiu nezávislosti, kde sídlia vládne budovy. K buráčajúcim ľuďom sa pridávali ďalší a ďalší. Minsk čosi také dávno nepamätal.

Pred vládnym komplexom sa dodnes týči nadživotná socha Vladimíra Iljiča Lenina. Práve pri jeho nohách sa na kamennom podstavci usídlili opoziční kandidáti s reproduktormi. Dav pri ich slovách o kritike volieb, režimu a Lukašenka zborovo skandoval. Po chvíli sa kandidáti cez koridor pustili kráčať smerom k budove a dožadovať sa stretnutia s vládou. Bolo počuť prvé rozbíjanie skla na vchodových

dverách. Za sklom bolo pripravené debnenie a policajti (počas ďalších dní sa ukázalo, že išlo o pripravenú policajnú provokáciu, aby mohli silové zložky náležite zasiahnuť). O chvíľu sa to spustilo – pred zrakmi kamier a zahraničných pozorovateľov nabehli dokonale zorganizované jednotky špeciálnej polície s priesvitnými štítmami a po nich ďalšie a ďalšie jednotky so štítmami kovovými. Zábery z policajnej brutality obleteli svet. Polícia zmlátila i prezidentských kandidátov, najmä Andreja Sannikova, pred očami kamier a jeho odvážnej ženy a novinárky Iriny Chalip (A. Sannikova podľa viacerých svedectiev evidentne vo väzení mučili).

Vo väzniciach sa v tú noc ocitlo vyše 600 ľudí, predovšetkým mladých. Zažili ďalšie ľudské zaobchádzanie. Väčšina z nich dostala tresty vo výške týždňa-dvoch. Približne 25 ľudí – najmä päť prezidentských kandidátov a ich volebné štáby – sa ocitli vo vyšetrovacej väzbe v KGB a budú súdení za organizovanie masových nepokojov. Hrozí im väzenie až do výšky 15 rokov.

.dejstvo tretie – šok a reakcie

Prebudenie v pondelkové ráno po voľbách bolo i pre nás, zahraničných pozorovateľov, bolestné. Jeden skúsený západoeurópsky diplomat mi povedal, že má „morálnu kocovinu“. Poobede o 14. hodine sa v hoteli Minsk konala tlačová konferencia šéfov pozorovateľských misií OBSE – nemeckého veľvyslanca Ahrensa a britského poslanca Lloyda. Ich výrazy tváre a jednoznačne kritický tón pri hodnotení volebného procesu odhalili v priamom prenose ďalšiu Lukašenkovu frašku. Kritiku volebného a povolebného správania diktátora vyslovili i najvyšší predstavitelia EÚ, USA a Kanady. Napokon, lídri z krajín postsovietského priestoru, Iránu a Venezuely sa do vnútorných záležitostí miešať nechceli a zaujali „pragmatický postoj“.

Lukašenkova tlačová konferencia deň po voľbách jasne ukázala, že mu po volebných zisteniach vytiekli nervy a rozhodol sa poľaveniu uzdy demokracii a celému Západu povedať dosť. Pôjde sa podľa jeho pokynov a čísel. Udelil si rekordných 80 percent hlasov pri 90-percentnej účasti a basta. Je možné očakávať, že autokratovo balansovanie medzi Ruskom a EÚ teraz naberie nový kurz – budovanie pragmatickej hospodársko-politickej a vojenskej jednoty s Ruskom a utlmenie až prerušenie väčšiny rozbíhajúcich sa projektov

s rozhorčenou a na sankcie pripravenou Európou. Až na jeden. Obchodovanie s ľuďmi. Po ostatných voľbách „zobchodoval“ Lukašenko so Západom po dvaapoločnom väznení neposlušného kandidáta Alexandra Kozulina. Teraz bude mať na predaj dobrú dvadsiatku demokratických rebelov a rebeliek. Biele bieloruské mäso. Pre EÚ, teda i pre nás, na začiatok roka 2011 viac než zložitá výzva, pred ktorou sa nedá uhnúť. Bielorusom v ich pokračujúcom zápase o dôstojnosť a slobodu musíme pomôcť. Aj v mene vlastnej sebaúcty.